

COVID-19 HANEHALKI ÇEVRE ÖLÇEĞİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ: GEÇERLİLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

COVID-19 HOUSEHOLD ENVIRONMENT SCALE: VALIDITY AND RELIABILITY STUDY

H. İrem KALAYCI KIRLIOĞLU¹, Sibel Büşra ÇAKIN², Mehmet KIRLIOĞLU³

1. Doç. Dr., Karabük Üniversitesi,
hurirkal@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-8352-8868>
2. Sosyal Çalışmacı, Konya Adliyesi Adli Destek ve
Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü,
sbcakin@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-5840-3772>
3. Doç. Dr., Karabük Üniversitesi,
kirioglumehmet@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-0130-0841>

Makale Türü	Article Type
Araştırma Makalesi	Research Article
Başvuru Tarihi	Application Date
02.04.2022	04.02.2022
Yayına Kabul Tarihi	Admission Date
12.05.2022	05.12.2022

DOI

<https://doi.org/10.30798/makuiibf.1097398>

* Bu çalışma, 19-21 Kasım 2021 tarihlerinde Burdur'da gerçekleştirilen 23. Ulusal Sosyal Hizmet Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulmuştur

Öz

Bu çalışmanın amacı Behar-Zusman vd., (2020) geliştirilen ve Türkçe dil geçerliliği Öztürk vd. (2020) tarafından yapılan 30 maddelik Covid-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği'nin psikometrik özelliklerini değerlendirmektir. Araştırma, metodolojik çalışmalar kapsamında yer almaktadır. Çalışma kapsamında geçerlilik ve güvenilirlik analizleri gerçekleştirilmiştir. Doğruluk Faktör Analizi için 322, benzer ölçekler geçerliliği için 90 kişiye ulaşılmıştır. Güvenirlik analizleri 322 kişiden elde edilen veriler üzerinde yapılmıştır. Behar-Zusman ve diğerleri (2020) tarafından ortaya konulan 2 alt boyutlu 30 maddeli orijinal yapı korunmuştur. Ancak Birlik/Berberlik alt boyuna ait olan 12. madde ilgili kriterleri sağlamadığından ölçek maddeleri içerisinden çıkarılmıştır. Çalışma sonucunda 29 madde ve "Çatışma" ve "Birlik/Berberlik" boyutlarından oluşan COVID-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği genel nüfustan çekilen örneklem üzerinde doğrulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Hanehalkı, Geçerlilik, Güvenirlik.

Abstract

The aim of this study is to to evaluate the psychometric properties of the 30-item COVID-19 Household Environment Scale developed by Behar-Zusman et al., (2020) and the Turkish language validity was done by Öztürk et al. (2020). The research is within the scope of methodological studies. Within the scope of the study, validity and reliability analyzes were carried out. 322 people were contacted for Confirmatory Factor Analysis and 90 for similar scales validity. Reliability analyzes were performed on data obtained from 322 individuals. The original 30-item structure with 2 sub-dimensions introduced by Behar-Zusman et al. (2020) has been preserved. However, since the 12th item belonging to the Unity/Together sub-dimension did not meet the relevant criteria, it was excluded from the scale items. As a result of the study, the 5-point Likert-type COVID-19 Household Environment Scale, which consists of 29 items and two sub-dimensions named "Conflict" and "Unity/Together", was validated on the sample drawn from the general population. It was concluded that the scale had a clean and good factor structure, and its construct validity and internal consistency were high..

Keywords: COVID-19, Household, Validity, Reliability.

EXTENDED SUMMARY

Research Problem

The aim of this study is to evaluate the psychometric properties of the 30-item COVID-19 Household Environment Scale developed by Behar-Zusman et al. (2020) and the Turkish language validity was done by Öztürk et al. (2020).

Research Questions

Will it support the 30-item and 2 sub-dimensions COVID-19 Household Environment Scale obtained by Behar-Zusman (2020) with confirmatory factor analysis? What can be done to change the construct if confirmatory factor analysis does not support it? What is the relationship between the Covid-19 Household Environment Scale scores and Evaluation of the Mental and Psychosomatic Impacts of the Covid-19 Pandemic Scale (Kaya et al., 2021) scores used for the convergent validity?

Literature Review

It can be said that social institutions such as the family are affected by the COVID-19 pandemic. This extraordinary situation, which affects the whole world, changes individuals, societies, attitudes and beliefs. The effects of COVID-19 on individuals; limited access to basic services and needs, decrease in interaction and communication with social support mechanisms, increase in domestic violence, neglect and abuse, exclusion of ethnic groups, economic and mental problems, decrease in family communication and ties. Crisis situations affect individuals differently. Some people can realize effective coping mechanisms for negative situations. They can get through this process with the least possible damage. However, some people do not know what to do in these negative situations, when the coping methods they used before are not sufficient, the effects of the crisis situation on the individual can be much greater. A change that occurs in individuals within the micro-system in the family first affects the communication between the spouses and then between the parent-child. While the changes between family members affect the mezzo systems in which the members interact over time, the relationship conflicts between spouses and parent-child spread to the whole society in the macro system.

Methodology

The research is within the scope of methodological studies. Participants over the age of 18 were reached in the study. Two different samples were reached for the research. 322 people were reached for Confirmatory Factor Analysis. For convergent validity, 90 people were reached. Within the scope of the research, data were collected online and by convenience sampling method. In addition, considering the pandemic process, it is very important to conduct the study online in order not to pose a risk to health. Data were collected through surveey.com and microsoft forms sites, which allow online surveys to be prepared. Socio-demographic information form, COVID-19 Household Environment Scale and Evaluation of the Mental and Psychosomatic Impacts of the Covid-19 Pandemic Scale were used as data collection tools. Two programs were used in the analysis of the data. One of them is IBM SPSS Statistics 20 and the other is LISREL 8.80. CFA was performed for the analysis of the data, and the correlation

and Cronbach Alpha coefficients were also examined. Before starting the study, the ethics committee decision dated 09.06.2021 and meeting number 11 was taken from the Necmettin Erbakan University Health Sciences Scientific Research Ethics Committee.

Results and Conclusions

The original 30-item structure with 2 sub-dimensions introduced by Behar-Zusman et al. (2020) has been preserved. However, the 12th item belonging to the Togetherness sub-dimension did not meet the relevant criteria, so it was excluded from the scale items. As a result of the study, the 5-point Likert-type COVID-19 Household Environment Scale, which consists of 29 items and two sub-dimensions named "Conflict" and "Togetherness", was validated on the sample drawn from the general population. It was concluded that the scale had a clean and good factor structure, and its construct validity and internal consistency were high. The alpha coefficient of both sub-dimensions and the total scale is above 0,7. Although the scale does not have a total score, it is possible to comment on the scores obtained from the sub-dimensions. The highest score that can be obtained from the Conflict sub-dimension is 75, and the highest score that can be obtained from the Togetherness sub-dimension is 70. The higher the scores for household conflict, the higher the level of household conflict. Likewise, as the score for household togetherness increases, the level of togetherness increases. There is no reverse coded item in the scale. The interaction between family members during the Covid-19 process determines the effects of the epidemic on individuals and societies and the way the process is managed. The COVID-19 Household Environment Scale, which takes into account the household conflict and togetherness in the COVID-19 process, has been brought into the literature as a tool that can make valid and reliable measurements. The COVID-19 Household Environment Scale, which was validated on the sample obtained from the general population, is thought to be an important measurement tool for academics who will work on issues related to conflict and unity/togetherness within the family during the pandemic period.

1. GİRİŞ

Aile, üyelerin çoğunlukla ortak ikameti paylaştıkları ve birbirlerine karşı yükümlülükler üstlendikleri sosyal kurumlar olarak ifade edilebilir (Duyan, 2010). Gökçe (1976) ailelerin karakteristik özelliklerinin olduğunu belirtmiştir. Ona göre aileler; evrensel, belirli sınırları ve şekillendirme özelliği olan, aile üyeleri arasında rol ve sorumlulukları bulunan bir yapıdadır. Toplumun sürekliliğin sağlanmasında önemli rol oynayan aileler; kültürel, demografik, hukuki yapıları gereği toplumlar için oldukça önemlidir. Aynı zamanda ailelerin; bireyleri topluma hazırlaması, toplumların değer ve yargılarını bireylere aktararak kültürel devamlılığı da sağlamaktadır (Aktaş, 2015). Ailelerin birbirlerine ve topluma karşı bazı görev ve sorumlulukları vardır. Bireylerin kişilik ve kimlikleri toplumun yapı taşlarından biri olan ailede gerçekleşmektedir. Bireyin sosyal çevre ilk teması ebeveynleri ve diğer aile üyeleri ile olmaktadır. Çocuğun ebeveynleri ile iletişimi sosyalleşme sürecini etkilemektedir. Çocukların topluma hazırlamakta rol alan aileler aynı zamanda toplumun sürekliliğinin sağlanması için topluma yeni üyeler de yetiştirmektedir (SEKAM, 2016).

Bireylerin iletişim kurduğu ilk kişiler ise genellikle ebeveynleri olmaktadır. Ebeveynlerin birbirleriyle kurmuş oldukları iletişim, aile üyelerinin dünyayı algılayış biçimleri, kültürel özellikler ve sosyal çevre çocukların dünyalarını şekillendirmektedir (Çalışkan ve Aslander, 2014). Bireyler iletişim kurabilmeyi yaşantılar sonucu öğrenmektedir. Bu öğrenme sürecinde kimi bireyler de oldukça zengin ve gelişmiş iletişimleri öğrenirken kimi bireyler sağlıklı, zayıf iletişim yollarını deneyimlemektedirler (Korkut, 1996). İnsanlar diğerleri ile kurduğu etkileşim aracılığıyla toplumun bir ferdi olmaktadır. Aile üyelerinin birbirleriyle kurdukları iletişimin niteliği bireylerin diğer insanlarla kuracağı etkileşimi etkilemektedir. Bunun için de aile üyelerinin birbirlerini dinlediği, kendilerini rahat bir şekilde ifade edebildikleri, birbirlerinin duygularına ve düşüncelerine saygı gösterdikleri bir aile ortamının olması gerekmektedir (Şahin ve Aral, 2012).

Aile içinde meydana gelen problemlerin çözümünü engelleyen bazı faktörler bulunmaktadır. Bunlardan birkaçı; aile üyeleri arasındaki iletişim eksikliği, aile içi rollerin belirsizliği, duygusal destek eksikliği, aile içi problem çözme yönteminin olmaması veya yetersiz kalması gibi faktörlerdir (Kargı ve Akman, 2007). Aile üyeleri arasındaki iletişimin eksik ya da hiç olmaması sağlıklı ailelerin ortak özellikleridir. Bu ailelerde üyeler arası etkileşim belirli kurallara dayanmaktadır. Aile bağları dayanıksız ve üyeler arası ilişkiler yapay olmaktadır. Bireyler olumsuz tutum ve davranışa bulunurlar (Alacahan, 2010). Aile içindeki iletişimin niteliği yaşanan kriz durumunun çözümünde önemli rol oynamaktadır. Ailelerin kriz durumlarında eşlerin ve diğer aile üyelerin duygularını ifade edebilmesi, yaşanan krize yönelik ortak çözüm yolları bulabilmeleri ve karar alabilmeleri gerekmektedir. Aile üyeleri kriz sürecinde müspet tutum ve davranışlarda bulunmaktadır. Problemlere yönelik farklı ve yaratıcı çözüm önerileri sunarlar ve bu kriz süreci ile sağlıklı bir şekilde baş ederler. Üyeler arasında dayanışma ve iş birliği sağlandıkça, yaşanan probleme yönelik olumlu yaklaşıldıklarında kriz sürecinde aileler

problemleri çözebilmektedir (Özbyay ve Aydoğan, 2013). Ancak bunları olmadığı aileler de küçük sorunlar bile büyümek de ve aileler için bu süreç oldukça tehlike oluşturabilmektedir.

COVID-19 pandemisi ile aile gibi sosyal kurumların etkilendiği söylenebilir. Tüm dünyayı etkileyen olağanüstü bu durum bireyleri, toplumları, tutum ve inançları değiştirmektedir (Karaca vd., 2020). COVID-19'un bireyler üzerinde etkileri; temel hizmet ve ihtiyaçlara ulaşımın kısıtlı olması, sosyal destek mekanizmaları ile etkileşim ve iletişimde azalma, aile içi şiddetin, ihmal ve istismarın artması, etnik gruplara yönelik dışlama, ekonomik ve ruhsal problemler, aile içi iletişimin ve bağların azalması olarak ifade edilebilir (The Alliance for Child Protection in Humanitarian Action, 2019).

Kriz durumları bireyler üzerinde farklı etki etmektedir. Bazı insanlar olumsuz durumlara etkili baş etme mekanizmaları gerçekleştirebilir. Bu süreci olabilecek en az hasarla atlatabilirler. Fakat bazı insanlar olumsuz bu durumlarda ne yapacaklarını bilemezler, önceden kullandıkları baş etme yöntemleri yeterli olmadığında kriz durumunun bireydeki etkileri çok daha fazla olabilmektedir (Akat ve Karataş, 2020). Ailede mikro sistem içinde yer alan bireylerde meydana gelen bir değişim ilk olarak eşler arasındaki daha sonra da ebeveyn-çocuk arasındaki iletişimi etkilemektedir. Aile bireyleri arasındaki değişimler zamanla üyelerin etkileşimde olduğu mezo sistemleri etkilerken eşler arası ve ebeveyn-çocuk arasındaki ilişki çatışmaları makro sistemde tüm topluma yayılmaktadır (Yıldırım ve Baydur, 2017).

1.1. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Yurt dışında geçerliliği ve güvenirliliği gerçekleştirilen COVID-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği'nin (CHÇÖ) (Behar-Zusman vd., 2020) Türkçe dil geçerliliği Öztürk vd. (2020) tarafından yapılmış olmasına rağmen uyarılma çalışmalarında tercih edilen Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ya da Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) gibi analizlerin kullanılmadığı tespit edilmiştir. Yazarlar sadece dil geçerliliği yaparak ölçeği çalışmalarında kullanmışlardır. Dil geçerliliği dışında diğer geçerlilik ve güvenirlik analizlerinin de yapılması gerekmektedir. Ek olarak Fietzer ve Ponterotto (2015) DFA'sı yapılmayan çalışmaları eleştirmekte ve DFA'sı yapılmayan çalışmaların kullanılmamasını önermektedir. Bu araştırma, Covid-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği'nin DFA'sının yapıldığı ilk çalışma olması açısından da önem taşımaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Behar-Zusman vd., (2020) geliştirilen ve Türkçe dil geçerliliği Öztürk vd. (2020) tarafından yapılan 30 maddelik Covid-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği'nin psikometrik özelliklerini değerlendirmektir. Bu doğrultuda ölçeğin dil geçerliliği yapılmaksızın (dil geçerliliği daha önce yapıldığından) yapı geçerliliği ve güvenirliliği incelenmiştir. Bu kapsamda ölçekle ilgili Doğrulayıcı Faktör Analizi, benzer ölçekler geçerliliği ve güvenirlik analizleri gerçekleştirilmiştir. Benzer ölçekler

geçerliliği için Covid-19 Pandemisinin Ruhsal ve Psikomatik Etkilerini Değerlendirme Ölçeği (Kaya vd., 2021) kullanılmıştır. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır:

DFA ile Behar-Zusman vd. (2020) tarafından elde edilen 30 maddelik ve 2 alt boyutlu COVID-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği desteklenecek midir? Eğer DFA desteklemezse yapıyı değiştirmek için ne yapılabilir?

Katılımcıların Covid-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği puanları ile benzer ölçekler geçerliliği için kullanılan Covid-19 Pandemisinin Ruhsal ve Psikomatik Etkilerini Değerlendirme Ölçeği (Kaya vd., 2021) puanları arasındaki ilişki nedir?

2. YÖNTEM

Araştırma, metodolojik çalışmalar kapsamında yer almaktadır. Metodolojik çalışmalar gözlemciler arası tutarlılık ve geçerlilik çalışmalarını kapsamaktadır. Çalışmanın geçerlilik amacını taşıdığından metodolojik çalışma özelliği gösterdiği söylenebilir.

2.1. Katılımcılar

Araştırmada 18 yaş üstü katılımcılara ulaşılmıştır. Araştırma için iki farklı örnekleme ulaşılmıştır. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) için katılımcı sayısının belirlenmesinde ölçek madde sayısının 10 katı (Alpar, 2016; Akgül, 2005; Şencan, 2005) baz alınmaktadır. Buna göre 30 maddelik COVID-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği'nin 10 katı olan en az 300 katılımcıya ulaşılması hedeflenmiş olup toplamda 322 kişiye ulaşılmıştır. Ayrıca farklı illerdeki deneyimlerin görünür kılınmaya çalışılması amacıyla katılımcıların Türkiye'nin farklı illerinde yaşayan kişilerden oluşması sağlanmıştır. İkinci olarak benzer ölçekler geçerliliği yapabilmek için 90 kişiye ulaşılmıştır.

Tablo 1. DFA'da Yer Alan Katılımcılara Ait Sosyo-Demografik Bilgiler (n=322)

Cinsiyet	n	%	Şu anda sosyal mesafeyi uygulama	n	%
Kadın	239	74	Evet	232	72
Erkek	83	26	Hayır	90	28
Eğitim Durumu			Aile üyelerinden birine COVID-19 teşhisi konulması		
Okur-yazar	8	2	Evet	159	49
İlkokul	4	1	Hayır	163	51
Ortaokul	3	1	Aile üyelerinden birinin COVID-19'dan dolayı hastaneye yatması		
Lise	72	22	Evet	42	13
Lisans	198	62	Hayır	280	87
Lisansüstü	37	12	Aile üyelerinden birinin COVID-19 nedeniyle vefat etmesi		
Medeni Durum			Evet	47	15
Bekâr	210	65	Hayır	275	85
Evli	112	35	Pandemi sırasında aile üyelerinden birinin sağlık sektöründe çalışması		
Gelir Durumu			Evet	50	16
Gelirim giderimden az	134	42	Hayır	272	84
Gelirim giderime denk	133	41	Aile üyelerinden birinin COVID-19 riski yüksek bir işte çalışma		
Gelirim giderimden fazla	55	17	Evet	165	51

Yaşanılan evin sahibi olma			Hayır	157	49
Evet	215	67	Aile üyelerinden birinin pandemi nedeniyle işten ayrılma		
Hayır	107	33	Evet	26	8
Sosyal Mesafeyi Uygulama			Hayır	296	92
1 hafta kadar	22	6	Evden çalışan birey sayısı		
1 haftadan fazla-1 aydan az	8	3	Yok	105	33
1 aydan fazla 2 aydan az	4	1	1	113	35
2 aydan fazla 4 aydan az	2	1	2	77	24
4 aydan fazla 6 aydan az	5	2	3	22	6
6 aydan fazla 1 yıldan az	29	9	4	5	2
1 yıldan fazla	252	78			
Total	322	100	322 100		

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların %74'ünün kadın, %62'sinin lisans mezunu, %65'inin bekâr, %42'sinin geliri giderinden az, %67'sinin yaşadığı evin sahibi olduğu, %78'inin sosyal mesafeyi bir yıldan fazladır uyguladığı, %72'sinin halen sosyal mesafeyi uygulamakta olduğu, %49'unda aile üyelerinin birine COVID-19 teşhisi konulduğu, %13'ünde aile üyelerinin biri COVID-19'dan dolayı hastanede tedavi gördüğü, %15'inde aile üyelerinin biri COVID-19'dan dolayı vefat ettiği, %16'sında aile üyelerinin biri sağlık sektöründe çalıştığı, %51'inde aile üyelerinin biri COVID-19 riski yüksek bir işte çalıştığı, %8'inde aile üyelerinden birinin pandemi nedeniyle işten ayrıldığı, %67'sinde aile üyelerinden birinin evden çalıştığı görülmektedir. Katılımcıların yaş ortalamasının 34 (en küçük 18; en büyük 71), evde yaşayan kişi ortalamasının 4 (en küçük 2; en büyük 11), evdeki oda sayısı ortalamasının 2 (en küçük 1; en büyük 5) olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Benzer Ölçekler Geçerliliğinde Yer Alan Katılımcılara Ait Sosyo-Demografik Bilgiler

Cinsiyet	n	%	Şu Anda Sosyal Mesafeyi Uygulama	n	%
Kadın	77	86	Evet	67	74
Erkek	13	14	Hayır	23	26
Eğitim Durumu	Aile üyelerinden birine COVID-19 teşhisi konulması				
Okur-yazar	4	4	Evet	39	43
İlkokul	4	4	Hayır	51	57
Ortaokul	7	8	Aile üyelerinden birinin COVID-19'dan dolayı hastaneye yatması		
Lise	28	31	Evet	9	10
Lisans	39	44	Hayır	81	90
Lisansüstü	8	9	Aile üyelerinden birinin COVID-19 nedeniyle vefat etmesi		
Medeni Durum	Evet 26 29				
Bekâr	41	46	Hayır	64	71
Evli	49	54	Pandemi sırasında aile üyelerinden birinin sağlık sektöründe çalışması		
Gelir Durumu	Evet 24 27				
Gelirim giderimden az	33	37	Hayır	66	73
Gelirim giderime denk	44	49	Aile üyelerinden birinin COVID-19 riski yüksek bir işte çalışma		
Gelirim giderimden fazla	13	14	Evet	51	57
Yaşanılan Evin Sahibi Olma	Hayır 39 43				
Evet	42	46	Aile üyelerinden birinin pandemi nedeniyle işten ayrılma		
Hayır	48	54	Evet	7	8
Sosyal Mesafeyi Uygulama	Hayır 83 92				
Bir haftadan az	9	10	Evden çalışan birey sayısı		
Bir haftadan bir aya kadar	3	3	Yok	10	78

Bir ay ila iki ay	1	1	1	12	13
İki ay ila dört ay	1	1	2	8	9
Dört ay ila altı ay	1	1			
Altı aydan bir yıla kadar	6	7			
Bir yıl ve daha fazla	69	77			
Total	90	100		90	100

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların %86'sının kadın, %44'ünün lisans mezunu, %54'ünün evli, %49'unun geliri giderine denk, %46'sının yaşadığı evin sahibi olduğu, %77'sinin sosyal mesafeyi bir yıldan fazladır uyguladığı, %74'ünün halen sosyal mesafeyi uygulamakta olduğu, %43'ünde aile üyelerinin birine COVID-19 teşhisi konulduğu, %10'unda aile üyelerinin biri COVID-19'dan dolayı hastanede tedavi gördüğü, %29'unda aile üyelerinin biri COVID-19'dan dolayı vefat ettiği, %27'sinin aile üyelerinin biri sağlık sektöründe çalıştığı, %57'sinde aile üyelerinin biri COVID-19 riski yüksek bir işte çalıştığı, %8'inde aile üyelerinden birinin pandemi nedeniyle işten ayrıldığı, %78'inde aile üyelerinden birinin evden çalışmadığı görülmektedir. Katılımcıların yaş ortalamasının 37 (en küçük 18; en büyük 68), evde yaşayan kişi ortalamasının 4 (en küçük 2; en büyük 9), evdeki oda sayısı ortalamasının 2 (en küçük; en büyük 5) olduğu tespit edilmiştir.

2.2. Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında veriler online olarak ve kolayda örneklem yöntemi ile toplanmıştır. Ayrıca pandemi süreci göz önüne alındığında çalışmanın online ortamda yapılması, sağlık için risk oluşturmaması açısından da oldukça önemlidir. Online anket hazırlamaya izin veren *surveey.com* ve *microsoft forms* siteleri aracılığı ile veriler toplanmıştır. Anketin ilgili sitelere yüklenmesi ile elde edilen link katılımcılara gönderilmiştir. Anlık olarak anket girişleri takip edilmiş ve yeterli sayıya ulaşıldığında anket sonlandırılmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Sosyo-demografik bilgi formu: Bilgi formu Behar-Zusman vd. (2020) tarafından geliştirilmiştir. Sosyo-demografik bilgi formunda katılımcıların; demografik özelliklerini, hanehalkı kompozisyonunu (hane halkına ilişkin bilgiler) ve hanehalkı düzeyinde Covid-19 pandemi döneminde sağlık ve çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunları belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır.

Covid-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği (CHÇÖ): Ölçek Behar-Zusman vd., (2020) geliştirilmiştir. Türkçe dil geçerliliği Öztürk vd. (2020) tarafından yapılmıştır. Ancak yazarlar dil geçerliliği dışında geçerlilik analizlerini gerçekleştirmemişlerdir. Covid-19 pandemi dönemi ve öncesindeki hanehalkı düzeyinde çatışma ve birlik/beraberlik durumunu belirleyici çeşitli ifadeler yer almaktadır. Covid-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği her biri 15 maddeden oluşan iki alt boyuttan (hanehalkı çatışma durumu ve hanehalkı birlik ve beraberlik durumu) oluşmaktadır. Ölçek beşli likert tipindedir (Öncesiyle aynı: 1, Öncesinden çok daha az: 2, Öncekinden biraz daha az: 3, Öncesinden biraz daha fazla: 4, Öncesinden çok daha fazla: 5). Ek olarak iki seçenek

daha sunulmaktadır. Bu bizim evde hiç olmaz ve cevap vermemeyi tercih ederim seçenekleri 0 puan olarak değerlendirilmektedir. Her iki alt boyuttan da (hanehalkı çatışma durumu ve hanehalkı birlik ve beraberlik durumu) katılımcıların alabilecek en yüksek puan 75 olup en düşük skor değişebilmektedir. Hane halkı çatışması için puanlar arttıkça hanehalkı çatışma düzeyi artmaktadır. Aynı şekilde hanehalkı birlik ve beraberlik için puan arttıkça birlik ve beraberlik düzeyi artmaktadır.

Covid-19 Pandemisinin Ruhsal ve Psikosomatik Etkilerini Değerlendirme Ölçeği:

Covid-19 Pandemisinin Ruhsal ve Psikosomatik Etkilerini Değerlendirme Ölçeği, Kaya ve diğerleri (2021) tarafından geliştirilmiş olup 18 madde ve iki alt boyuttan oluşmaktadır. Beşli likert tipindedir. Ölçekten en düşük 18 puan, en yüksek de 90 puan alınabilmektedir. Ölçeğin tamamı ve alt boyutlarından alınan yüksek puan, koronavirüsün olumsuz ruhsal etkilerinin ve psikosomatik etkilerinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Ölçeğin 1, 2, 3, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 15. maddeleri Ruhsal Etkiler alt boyutunu, 4, 8, 13, 14, 16, 17, 18. maddeleri ise Psikosomatik Etkiler alt boyutunu oluşturmaktadır. 18 maddelik toplam ölçeğin güvenirlik katsayısı 0,93'tür. Ruhsal Etkiler ve Psikosomatik Etkiler alt boyutlarının güvenirlik katsayıları sırasıyla 0,91 ve 0,87'dir.

2.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde iki programdan yararlanılmıştır. Bunlardan biri *IBM SPSS Statistics 20* ve *LISREL 8.80*'dir. Verilerin analizi için DFA yapılmış olup ayrıca korelasyon ve Cronbach Alpha katsayıları incelenmiştir.

2.5. Araştırmanın Etik Boyutu

Çalışmaya başlamadan önce Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Bilimsel Araştırma Platformu'ndan 27.03.2021 tarihinde bilimsel araştırma izni alınmıştır. Ayrıca Behar-Zusman vd., (2020) ve Türkçe dil geçerliliğini gerçekleştiren Öztürk ve diğerlerinden (2020) izin alınmıştır. Ek olarak çalışmaya başlamadan önce Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Bilimsel Araştırmalar Etik Kurul Başkanlığı'ndan 09.06.2021 tarih ve 11 toplantı sayılı etik kurul kararı alınmıştır.

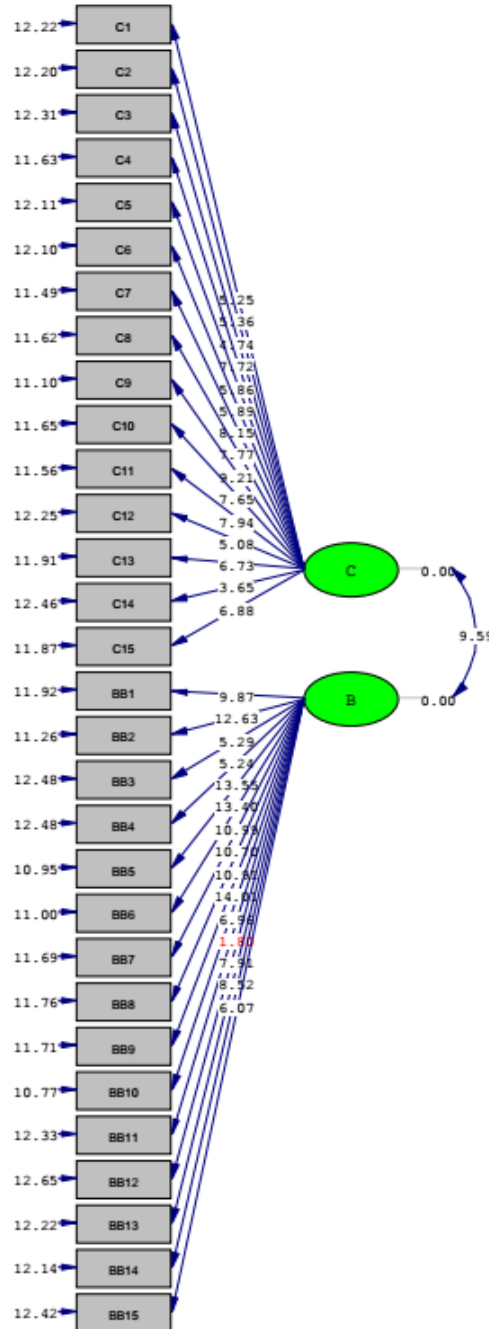
3. BULGULAR

3.1. Geçerlilik Analizleri

Geçerlilik analizlerine Behar-Zusman vd., (2020) tarafından ortaya konulan yapının doğrulanması ile başlanmıştır. 30 maddeden oluşan iki alt boyutlu yapının doğrulanması için "Doğrulayıcı Faktör Analizi"nin (DFA) tercih edilmiştir. Bu tür uyarılama çalışmalarında orijinal dilde

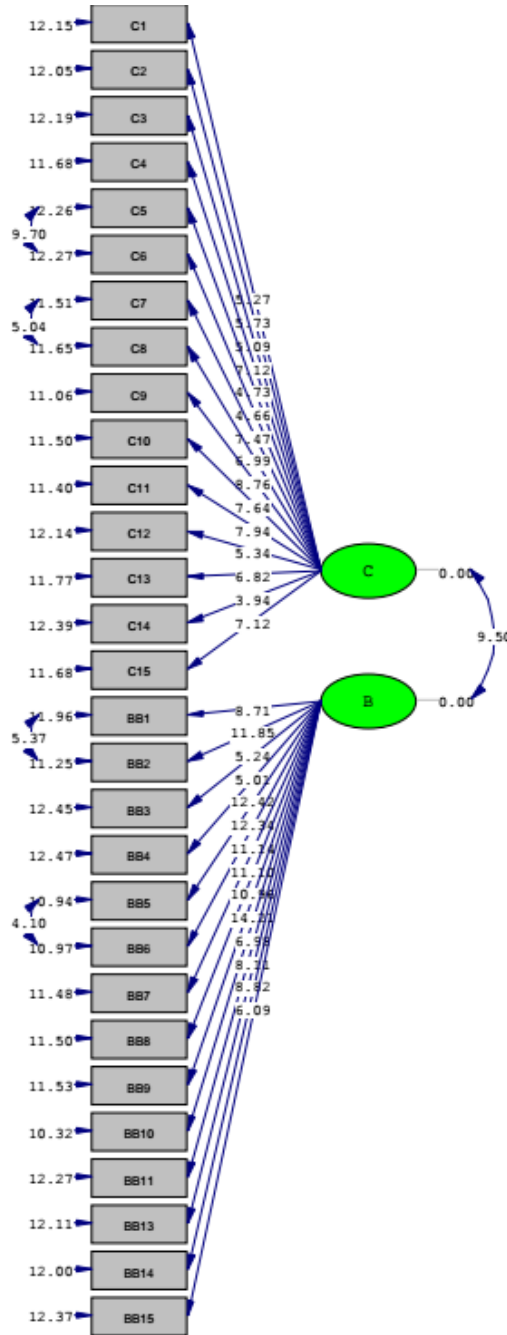
ortaya konan yapının DFA ile analiz edilmesinin uygun olduğu belirtilmektedir (Seçer, 2017; Seçer, 2015). DFA kendi içerisinde Birinci ve İkinci Düzey DFA olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Eğer bir ölçeğin alt boyutları var ise Birinci Düzey DFA'nın yapılması zorunludur. İkinci Düzey DFA ise ölçeğin tamamından elde edilen bir toplam puan elde ediliyorsa yapılması önerilmektedir. Sadece alt boyutlar üzerinden bir puanlama yapılması söz konusu ise birinci düzey DFA yeterli görülmektedir. Bu kapsamda Behar-Zusman vd., (2020) tarafından ortaya konan iki alt boyutlu 30 maddeli yapının toplam puanı olmaması nedeniyle sadece Birinci Düzey DFA gerçekleştirilmiştir. Şekil 1, Şekil 2 ve Şekil 3'te Birinci Düzey DFA'ya ait sonuçlar yer almaktadır.

Şekil 1. COVID-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği'ne ait birinci düzey DFA modelinin t değerleri (30 Madde)

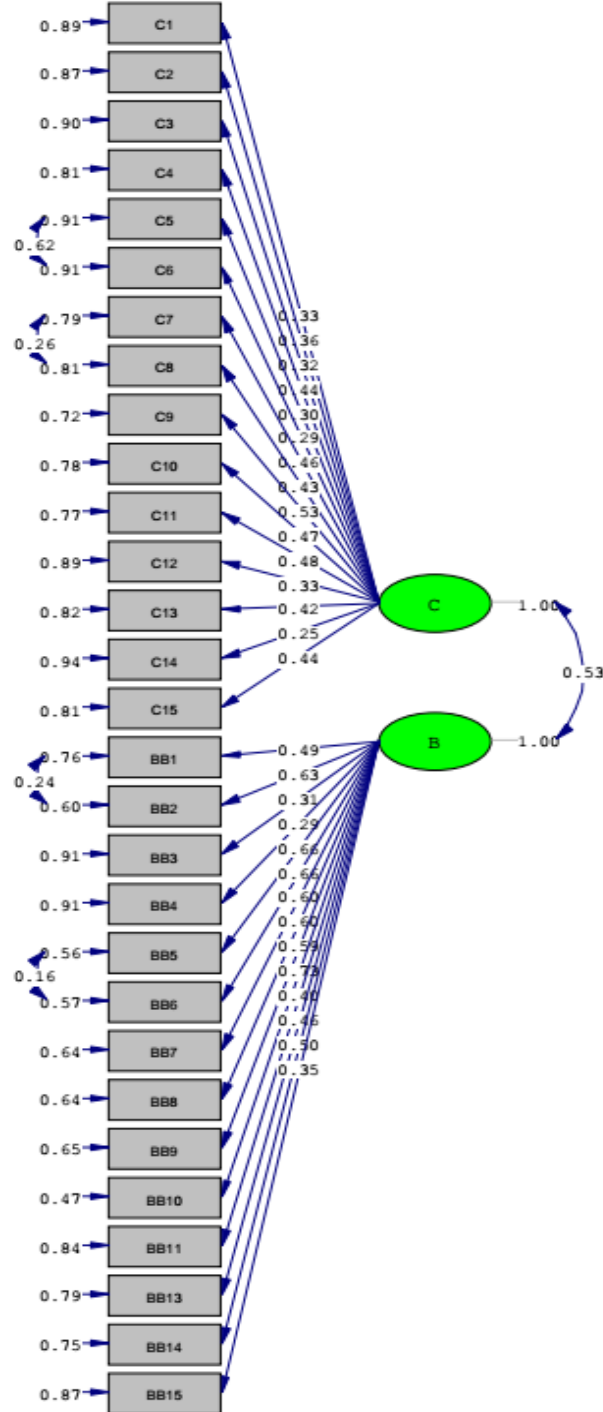
DFA modellerinde öncelikle t değerleri kontrol edilmelidir. Madde ile alt boyut arasındaki t değeri 1,96'nın altında ise LISREL programı kırmızı ile uyarı vermekte ve bu maddenin atılması gerektiği belirtilmektedir (Jöreskog ve Sörbom, 1993). Şekil 1'de görüldüğü üzere Birlik/Berberlik alt boyutuna ait BB12 maddesinin t değeri 1,96'nın altındadır. Bu nedenle Birlik/Berberlik alt boyutuna ait olan bu madde DFA modelinden çıkarılarak analiz yenilenmiştir. Şekil 1'de de görüleceği üzere kalan maddelerin t değerleri 1.96'nın üzerindedir. Böylece 29 madde ile analiz yenilenmiş olup Şekil 2'de 29 maddelik COVID-19 Hanehalkı Ölçeği'ne ait birinci düzey DFA modelinin t değerleri (29 Madde)

Şekil 2. COVID-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği'ne ait birinci düzey DFA modelinin t değerleri (29 Madde)

Şekil 2’de görüldüğü üzere madde ile alt boyut arasındaki t değerleri 1,96’nın üstünde olup LISREL programı herhangi bir madde için kırmızı ile uyarı vermemektedir. Ek olarak yüksek ilişki ve aynı alt boyut içerisinde yer alan maddeler arasında kovaryans oluşturulabileceğine ilişkin (Hooper ve ark., 2008; Seçer, 2017) görüşe dayanarak alt boyut ve yüksek ilişki içerisinde bulunan C5-C6; C7-C8; BB1-BB2; BB5-BB6 maddeleri arasında kovaryans oluşturulmuştur. İki alt boyut ve 29 maddeden oluşan yapının standart çözümlene değerleri Şekil 3’te verilmektedir.

Şekil 3. COVID 19 Hanehalkı Çevre Ölçeği’ne ait birinci düzey DFA modeline ait standart çözümlene değerleri

İki alt boyut ve 29 maddeden oluşan Birinci Düzey DFA modeli uyum indeksleri aracılığı ile değerlendirilmiştir. Hangi uyum indekslerinin kullanılacağına karar verilirken son beş yılda yapılmış olan çeşitli araştırmalardan yararlanılmıştır (Bekiroğlu ve Yılmaz, 2021; Öztürk vd., 2021; Yeşildal vd., 2020; Kıracı, 2019; Öztürk vd., 2018). Bu kapsamda χ^2/sd ; CFI; IFI; RMSEA, RMR ve SRMR gibi uyum indeksleri tercih edilmiştir. Uyum indekslerinin kabul edilebilir değerleri sırasıyla $\chi^2/sd < 5$; CFI $> 0,90$; IFI $> 0,90$; RMSEA $< 0,08$; RMR $< 0,08$ SRMR $< 0,08$ 'dir (Schreiber vd., 2006; Hooper ve Mullen, 2008; Waltz vd., 2010). Uyum indekslerinin iyi uyum değerleri ise sırasıyla < 2 ; $> 0,95$; $> 0,95$; $< 0,05$; $< 0,05$ ve $< 0,05$ 'dir.

COVID-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği Birinci Düzey DFA modeline ait uyum indeksleri incelendiğinde $\chi^2(758,37/sd (372)=2,04$; CFI=0,92; IFI=0,92; RMSEA=0,057; RMR=0,055; SRMR=0,065 sonuçları elde edilmiştir. İki alt boyut ve 29 maddeden oluşan COVID-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği'nin uyum indeksleri incelendiğinde iyi uyum gösterdiği söylenebilir.

Tablo 3. COVID-19 Pandemisinin Ruhsal ve Psikosomatik Etkilerini Değerlendirme Ölçeği ile COVID-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği Alt Boyutları Arasında Yapılan Korelasyon Analizi

	COVID-19 Pandemisinin Ruhsal ve Psikosomatik Etkilerini Değerlendirme Ölçeği
Çatışma	0,452**
Birlik/Berberlik	0,239*

* $p > 0,05$; ** $p < 0,01$;

Tablo 2 incelendiğinde COVID-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği'nin Çatışma alt boyutu ile COVID-19 Pandemisinin Ruhsal ve Psikosomatik Etkilerini Değerlendirme Ölçeği arasında pozitif yönde, yüksek düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bununla birlikte COVID-19 Pandemisinin Ruhsal ve Psikosomatik Etkilerini Değerlendirme Ölçeği ile COVID-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği'nin Birlik/Berberlik alt boyutu arasında pozitif yönde, düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki bulunmaktadır.

3.2. Güvenirlik Analizleri

Tablo 4. COVID-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği ve Alt Boyutlarının Güvenirlik Katsayıları

ÖLÇEK	Cronbach Alpha	Madde Sayısı	Madde Silindiğinde Cronbach Alpha Değerleri
Toplam Ölçek	0,836	29	0,824-0,836
Çatışma	0,732	15	0,706-0,728
Birlik/Berberlik	0,842	14	0,820-0,840

Tablo 3'e bakıldığında 29 maddeden oluşan COVID-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği'nin Ölçeği'nin bütünü için hesaplanan güvenirlik katsayısının 0,84, alt boyutları için hesaplanan güvenirlik katsayılarının ise sırasıyla 0,73 ve 0,84 olduğu görülmektedir. Bu bulgular, ölçeğin bütüne ve alt boyutlara ait iç tutarlılığının yüksek olduğunu göstermektedir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmanın amacı COVID-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik analizlerini yapmaktır. Bu amaç doğrultusunda iki farklı örneklemeden veri toplanılmıştır. DFA için 322 katılımcıya ulaşılmış olup benzer ölçekler geçerliliği için 90 kişiye ulaşılmıştır. Tüm veriler online anket aracılığı ile toplanmıştır.

Behar-Zusman ve diğerleri (2020) tarafından ortaya konulan 2 alt boyutlu 30 maddeli yapının doğrulanması ülkemizde gerçekleştirilmemiştir. Öztürk ve diğerleri (2020) ölçekle ilgili sadece dil geçerliliği yaparak ölçeği çalışmalarında kullanmışlardır. Dil geçerliliği dışında diğer geçerlilik ve güvenilirlik analizlerinin yapılmadığı tespit edilmiştir. Ancak Fietzer ve Ponterotto (2015) ölçek geliştiren ya da uyarlayanları DFA yapılmadan kullanılmaması konusunda uarmakta ve DFA'sı yapılmayan bir ölçüm aracının kullanılmasının uygun olmadığı belirtmektedir. Bu nedenle çalışma dil geçerliliği yapılmış ancak DFA'sı yapılmamış COVID-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği'nin geçerlilik ve güvenilirlik analizlerini kapsamaktadır.

Behar-Zusman ve diğerleri (2020) tarafından ortaya konulan 2 alt boyutlu 30 maddeli orijinal yapı korunmuştur. Ancak Birlik/Berberlik alt boyuna ait olan 12. madde ilgili kriterleri sağlamadığından ölçek maddeleri içerisinden çıkarılmıştır. Çalışma sonucunda 29 madde ve "Çatışma" ve "Birlik/Berberlik" adında iki alt boyuttan oluşan, 5'li likert tipi COVID-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği genel nüfustan çekilen örneklem üzerinde doğrulanmıştır (ölçeğe ilişkin detaylı bilgi için ek kısmına bakınız). Ölçeğin temiz ve iyi bir faktör yapısına sahip olduğu, yapı geçerliliğinin ve iç tutarlılığının yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Hem alt boyutlar hem toplam ölçeğin alpha katsayısı 0.7'nin (Büyüköztürk, 2017) üzerindedir. Ölçeğin toplam puanı olmamakla beraber alt boyutlardan elde edilen puanlar üzerinden yorum yapılabilir. Çatışma alt boyutundan alınabilecek en yüksek puan 75, Birlik/Berberlik alt boyutundan alınabilecek en yüksek puan ise 70'tir. Ölçeklerden alınabilecek en düşük puanlar "Bu bizim evde hiç olmaz" ve "Cevap vermemeyi tercih ederim" seçenekleri nedeniyle değişebilmektedir. Hane halkı çatışması için puanlar arttıkça hanehalkı çatışma düzeyi artmaktadır. Aynı şekilde hanehalkı birlik ve beraberlik için puan arttıkça birlik ve beraberlik düzeyi artmaktadır. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır.

Covid-19; virüs sonucunda doğrudan oluşan fiziksel problemler ve salgın süreci ile bağlantılı psikolojik problemler (kaygı, stres, anksiyete vb.) olmak üzere iki farklı sağlık sorununa neden olmaktadır. Salgın sürecinin ilk dönemlerinde virüsün neden olduğu fiziksel sorunların üzerine odaklanırken psikolojik etkileri göz ardı edilmiştir. Oysa yapılan araştırmalarda salgının bedensel etkileri kadar psikolojik etkilerinin de olduğu gözlemlenmiş olup salgından sonraki süreçte de etkilerinin belirli bir süre devam edeceği öngörülmüştür (Aşkın vd., 2019). Karataş (2020) pandemi zamanlarında beliren kriz, belirsizlik, psikososyal ve duygusal etkilerin yönetilme biçimleri ve kullanılan başa çıkma yöntemleri birey ve toplumlar açısından oldukça önemli olduğunu belirtmiştir. Bireylerin bu süreci

sağlıklı bir şekilde yönetebilmesinde ailenin rolü büyüktür. Covid-19 sürecinde aile üyeleri arasındaki etkileşim, salgının birey ve toplumlar üzerindeki etkilerini ve sürecin yönetilme şeklini belirlemektedir. Covid-19 sürecinde hanehalkı çatışma ve birlik/beraberlik durumunu göz önüne alan Covid-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği, geçerli ve güvenilir ölçüm yapabilecek bir araç olarak literatüre kazandırılmıştır. Genel nüfustan elde edilen örneklem üzerinden doğrulanması yapılan COVID-19 Hanehalkı Çevre Ölçeği, pandemi döneminde aile içerisinde çatışma ve birlik/beraberlik ile ilgili konularda çalışma yapacak akademisyenler için önemli bir ölçüm aracı olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akat, M. ve Karataş, K. (2020). Psychological effects of COVID-19 pandemic on society and its reflections on education. *Turkish Studies*, 15, 1-13.
- Akgül, A. (2005). *Tıbbi araştırmalarda istatistiksel analiz teknikleri*. Ankara: Emek Ofset Ltd. Şti.
- Aktaş, G. (2015). Türkiye’de aile sosyolojisi çalışmalarına genel bir bakış. *Sosyoloji Konferansları*, 52. 419-441.
- Alacahan, O. (2010). Aile birliğini oluşturan faktörler ve işlevleri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1). 289-298.
- Alpago, H. ve Alpago, D. O. (2020). Koronavirüs salgınının sosyoekonomik sonuçları. *İBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 99-114.
- Alpar, R. (2016). *Spor, sağlık ve eğitim bilimlerinden örneklerle uygulamalı istatistik ve geçerlik-güvenirlik*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aşkın, R., Bozkurt, Y. ve Zeybek, Z. (2019). Covid-19 pandemisi: Psikolojik etkileri ve terapötik müdahaleler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı*, 37, 304-318.
- Behar-Zusman, V., Chavez, J. V. ve Gattamorta, K. (2020). Developing a measure of the impact of COVID-19 social distancing on household conflict and cohesion. *Family Process*, 59(3), 1045-1059.
- Bekiroğlu, S. ve Yılmaz, B. (2021). Toplumsal entegrasyon ölçeğinin Türkçe formunun ağır ruhsal hastalığa sahip bireylerde ve ailelerinde geçerliği ve güvenirliliği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(3), 923-937.
- Bulut, I. (1990). *Aile değerlendirme ölçeği el kitabı*. Ankara: Özgüneliş Matbaası.
- Çalışkan, N., Aslenderen, M. (2014). Aile içi iletişim ve siber yaşam: Teorik bir çözümleme. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2). 263-277.
- Duyan, V. (2010). *Sosyal hizmet: Temelleri, yaklaşımları, müdahale yöntemleri*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.
- Doğan, O. (2013). Araştırma konularının seçimi. Z. Kaya, Ş. Taşdemir, S. Akbaşlı, M. Şahin, M. Altın, M. Yağcı, O. Doğan, Y. İslam, A. Kayış, D. Nacar, N. Sayın, M. Ünver içinde, *Araştırma Yöntem ve Teknikleri* (s. 11-30). Konya: Eğitim Kitabevi.
- Görgün Baran, A. (2004). Türkiye’de aile içi iletişim ve ilişkiler üzerine bir model denemesi. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, 1, 31-41.
- Gökçe, B. (1976). Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 8.(1-2). 45-67

- Hooper, D., Coughlan, J. ve Mullen, M. R. (2008). Structural equation modelling: Guidelines for determining model fit. *Electronic Journal of Business Research Methods*, 6(1), 53-60.
- Jöreskog, K. G. ve Sörbom, D. (1993). *LISREL 8: Structural equation modeling with the simplis command language*. Chicago: Scientific Software International Inc.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karataş, Z. (2020). COVID-19 pandemisinin toplumsal etkileri değişim ve güçlenme. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 3-17.
- Kargı, E. ve Akman, B. (2007). Üniversiteli gençlerin bakış açısıyla aile içi sorunlar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18 (1). 31-38.
- Kaya, S., Kırılıoğlu, M. ve Toptaş, T. (2021). COVID-19 Pandemisinin ruhsal ve psikosomatik etkilerini değerlendirme ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(2), 525-541.
- Karaca, N. Aksakal, E. ve Kılıç, C. (2020). Covid-19 salgınının Türkiye’de aile içerisinde yol açtığı toplumsal etkiler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 (4). 1811-1831
- Koca, Ş. N. (2021). COVID- 19 salgınının aile yapısına etkileri. *Bitlis Eren Üniversitesi Beşeri ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1). 18-38.
- Korkut, F. (1996). İletişim becerilerini değerlendirme ölçeğinin geliştirilmesi: Güvenirlik ve geçerlik çalışmaları. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 7 (2). 18–23.
- Özbay, Y. ve Aydoğan, D. (2013). Aile yılmazlığı: Bir engele rağmen birlikte güçlenen aile. *Sosyal Politika Çalışmaları*, 13(31). 129-146.
- Öztürk, M. S., Yılmaz, N., Demir Erbil, D. ve Hazer, O. (2020). COVID-19 pandemi döneminde hanehalkındaki çatışma ve birlik-beraberlik durumunun incelenmesi. *Turkish Studies*, 15(4), 295-314.
- Öztürk, Y. E., Kıracı, R., Çiftçi Kıracı, F. ve Mermerkaya, S. (2018). Sigara bırakma yorgunluğu ölçeğinin türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 5(25), 1996-2003.
- Öztürk, Y. E., Yeşildal, M., Arık, Ö. ve Fidan, Y. (2021). Kronik hastalık öz yönetim ölçeğinin türkçe geçerlilik güvenilirliği. *Journal of Academic Value Studies*, 7(3), 375-381.
- Samancı, M. (2020). Küresel bir salgın: COVID-19. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(1), 6-11.
- Schreiber, J.B., Nora, A., Stage, F.K., Barlow, E.A. ve King, J. (2006). Reporting structural equation modeling and confirmatory factor analysis results: A review. *The Journal of Educational Research*, 99(6), 323-338.
- Seçer, İ. (2015). *Psikolojik test geliştirme ve uyarlama süreci SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Seçer, İ. (2017). *SPSS ve LISREL ile pratik veri analizi analiz ve raporlaştırma*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sosyal Ekonomik Araştırmalar Merkezi (SEKAM). (2016). *Türkiye’de aile (ailenin yapısal özellikleri, işlevleri ve değişimi)*. İstanbul: SEKAM Yayınları
- Şahin, S. ve Aral, N. (2012). Aile içi iletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 55-66
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- T.C. Sağlık Bakanlığı, (2021). *T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 bilgilendirme platformu*. Erişim Tarihi: 28.06.2021, <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html>
- The Alliance for Child Protection in Humanitarian Action. (2019). *Teknik bilgi notu: Koronavirüs pandemisi sırasında çocukların korunması*. The Alliance for Child Protection in Humanitarian Action.
- Türk Dil Kurumu (TDK). *Güncel Türkçe sözlük*. Erişim Tarihi:16.06.2021 <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı.
- Uğraş Dikmen, A., Kına, H. M., Özkan, S. ve İlhan, M. N. (2020). COVID-19 epidemiyolojisi: Pandemiden ne öğrendik. *Journal of Biotechnology and Strategic Health Research*. 4, 29-36.
- Üner, S. (2020). Pandemide küresel durum. T. T. Birliği içinde, *TTB Covid-19 Pandemisi Altıncı Ay Değerlendirme Raporu* (s. 88-101). Ankara.
- Yeşildal, M., Erişen, M. ve Kıraç, R. (2020). Sağlık sistemlerine güvensizlik: Bir geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 6(2), 251-259.
- Yıldırım, Ş. ve Baydur, H. (2017). Boşanma sürecinde sosyal hizmet uygulamaları. D. Yücel, M.B. Gönültaş içinde, *Adli Sosyal Hizmet* (s. 296-309). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Waltz, C.F., Strickland, O.L. ve Lenz, E. R. (2010) *Measurement in nursing and health research*. New York: Springer Publishing Company.
- World Health Organization. (2020). *Covid-19 strategy update report*. Erişim Tarihi:10.04.2021, <https://www.who.int/publications/i/item/covid-19-strategy-update---14-april-2020>